

DOI 10.37491/UNZ.75-76.23
УДК 347.451:341.9.019

Сергій АБРОСИМОВ¹

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АДАПТАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У СФЕРІ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Досліджено правову природу процесів адаптації цивільного законодавства України до законодавства ЄС у сфері купівлі-продажу. Питання, які досліджуються в науковій праці, актуалізуються через призму рекодифікації цивільного законодавства в Україні. Наголошується на важливості процесів зближення правових порядків у межах інтеграційних об'єднань або інших міжнародних організацій. Законодавче зближення з правом ЄС означає транспозицію, здійснення і забезпечення дотримання норм правової системи ЄС в національній правовій практиці третіх країн; законодавчий процес, який спрямований на поступове наближення і погодження законодавчої бази країн-партнерів з правилами права ЄС. Досліджено проект Загального європейського права купівлі-продажу (Common European sales law, CESL) через призму його значення для гармонізації права ЄС та адаптації національних правопорядків. Наголошується на неоднозначності тлумачень змісту адаптації національного законодавства. Висловлено позицію, що адаптація не обмежується лише питаннями законодавства, оскільки мова йде і про правозастосовчу практику і про юридичну техніку. Адаптацію пропонується сприймати як складник процесу гармонізації, який спрямований на цілеспрямоване зближення та узгодження нор-

¹ голова Громадської ради,
Кам'янець-Подільська районна державна адміністрація,
abrosimov.serhii@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-5416-4719>.

мативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливо-сті законодавства в конкретній сфері. Фактично адаптація є заключним етапом гармонізації законодавства, оскільки без погодження національних правових актів до єдиного законодавства не відбуватиметься процес узгодження в межах певної міжнародної спільноти чи співтовариства. Зважаючи на зміст Угоди про асоціацію, вказується на основні напрямки адаптації цивільного законодавства у сфері купівлі-продажу: захист споживачів у сфері електронної торгівлі; захисту споживачів від нечесних методів ціноутворення; захист споживачів у сфері безпеки продукції тощо. Визначено поняття адаптації цивільного законодавства України до законодавства ЄС у сфері купівлі-продажу як процес поступового досягнення сумісності наявного цивільного законодавства та нових актів України з актами ЄС у сфері купівлі-продажу.

Ключові слова: договір купівлі-продажу, адаптація, уніфікація, гармонізація, право ЄС, рекодифікація, CESL.

Процеси зближення правових систем відіграють важливу роль у міжнародних відносинах з другої половини ХХ ст., що було викликано активізацією співробітництва в економічній сфері між публічними та приватними суб'єктами з різних країн.

Інтенсивні та постійні процеси глобалізації та регіональної інтеграції призвели до виникнення складних міжнародних зв'язків системного характеру між основними суб'єктами міжнародного права, що знаходить своє вираження у створенні різних міждержавних об'єднань інтеграційного типу, до прикладу, ЄС. Відповідно входження до складу ЄС має суттєвий вплив на трансформацію національних правових систем держав-членів: вносяться зміни до національних конституцій і законодавства, що регулює суспільні відносини у сферах, переданої у відання ЄС. У разі, коли держава вступає в ЄС, вона приймає зобов'язання брати участь не тільки у спільній діяльності ЄС, але й погодити своє законодавство із законодавством ЄС для належного виконання своїх зобов'язань, що випливають із членства в цьому регіональному інтеграційному утворенні. Крім того, такі обов'язки щодо погодження національного законодавства покладаються також і на треті країни, що мають договірні відносини з ЄС. Такою країною також є Україна, тому вже досить тривалий час наша держава перебуває в такому перманентному процесі. Ці зміни стосуються також питань договірного права в цілому та договорів купівлі-продажу зокрема.

Незважаючи на те, що купівля-продаж є традиційно найбільш живим видом договору (як на національному рівні, так і міжнародному), на сьогодні залишається низка питань, що зумовлені потребами рекодифікації національного цивільного законодавства та погодження законодавства України із законодавством ЄС [1].

Важливість роботи над удосконаленням правового регулювання купівлі-продажу також зумовлена прагненням України стати членом Європейського Союзу, у зв'язку із чим у 2014 році було підписано Угоду про асоціацію з ЄС (політична частина угоди підписана 21 березня 2014 р., економічна частина — 27 червня 2014 р., ратифікована 16 вересня 2014 р.) [2], де передбачено необхідність погодження (адаптації) низки положень цивільного законодавства України щодо купівлі-продажу в частині захисту прав споживачів, публічних закупівель, поставки тощо.

Питанням процесів уніфікації та гармонізації контрактного права ЄС, регулювання договорів купівлі-продажу в національному та зарубіжних правових порядків неодноразово приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Дж. Бергер, О. Волошенюк, О. Гайдулін, Ф. Гомез, С. Гринько, О. Демін, В. Денисов, А. Довгерт, І. Діковська, К. В. Еббот, І. Калаур, Н. Кузнецова, Д. Ландо, О. Ландо, В. Мак, Дж. Нолан, В. Плавич, Р. Стефанські, М. Стефанчук, Р. Стефанчук, Г. Фединяк, О. Харитонов, О. Черняк, І. Яковюк та інші.

Метою статті є визначення особливостей змісту адаптації цивільного законодавства України до законодавства ЄС у сфері купівлі-продажу.

Виникнення феномена адаптації законодавства та відповідного терміна в юриспруденції безпосередньо пов'язане з якісно новим етапом міжнародно-правового та державно-правового розвитку, з його принципово новою динамікою і впливом таких багатоаспектних факторів, як процеси інтеграції та глобалізації. Під дією таких об'єктивних факторів створюються різні міждержавні об'єднання, однією з традиційних умов членства в яких є погодження національного законодавства з їхніми правовими стандартами.

Введення певного «правового мінімуму», за якого функціонують держави, здатне забезпечити нормальні відносини між ними в рамках загальноєвропейського утворення. У свою чергу, право ЄС перетворилося в інструмент для ефективного захисту інтересів європейського інтеграційного об'єднання, його держав-членів, у взаємовідносинах з третіми державами або їхніми об'єднаннями. Це забезпечується також за рахунок автономізації права і в низці випадків — поширення дії його норм за межі ЄС, що супроводжуються паралельним процесом адаптації національного законодавства третіх країн до стандартів правової системи ЄС.

Така тенденція особливо яскраво простежується на прикладі ЄС та України, які мають сильні взаємні інтереси та зобов'язання. Україна, як і багато країн, які не є країнами-членами ЄС, робить зусилля по зближенню національного законодавства з нормами правової системи ЄС. Законодавче зближення з правом ЄС означає транспозицію, здійснення і забезпечення дотримання норм правової системи ЄС у національній правовій практиці третіх країн; законодавчий процес, який спрямований на поступове наближення і, врешті-решт, погодження законодавчої бази країн-партнерів з правилами права ЄС.

У контексті теми дослідження необхідно звернути увагу на неоднозначність у розмінні застосовуваної термінології тих процесів, що мають

місце як у межах ЄС, так і у відносинах з третіми країнами. Так, процеси зближення правових систем означають різними термінами, такими як: гармонізація, уніфікація, адаптація, апроксимація тощо. На сьогодні як у вітчизняній, так і зарубіжній правовій науці немає єдиного бачення на вказані процеси.

Використання поняття гармонізації у сфері права передбачає досягнення певної узгодженості регулювання суспільних відносин, гармонійної взаємодії правових систем [3, с. 4]. Гармонізація законодавства є усуненням проблематичних невідповідностей між національними законами. Такі процеси необов'язково означають створення повністю ідентичних норм права, в цьому випадку мова йде, в першу чергу, щоб їхній зміст був органічно поєднуваним, щоб вони відповідали однаковим стандартам [4, с. 67].

Як зазначає О. Ю. Черняк (Димінська), гармонізація є процесом, у результаті якого запроваджуються загальні правила поведінки здебільшого в конкретних вузьких сферах у державах-членах для досягнення конкретного результату, без обов'язку повної відповідності національного законодавства законодавству ЄС [5, с. 134].

На думку автора, уніфікація є вужчим терміном, який вказує, що правові норми двох або більше правопорядків перестають різнитись і на їх заміну вступає єдина правова норма. Такий підхід різниться із гармонізацією в тому, що єдині закони підлягають безпосередньому застосуванню в національних правопорядках [5, с. 134].

Прикладом акту ненормативної гармонізації договірного права ЄС у сфері купівлі-продажу можна назвати проект Загального європейського права купівлі-продажу (*Common European sales law — CESL*), що запропонований на розгляд Європейською комісією у листопаді 2011 року.

Зміст CESL відповідає змісту Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. (Віденська конвенція) і може використовуватись як для міжнародних договорів, що укладаються в межах ЄС, так і з третіми країнами [6, с. 222].

CESL не має на меті повної апроксимації в національне законодавство, а лише слугуватиме додатковим інструментом правового регулювання договорів купівлі-продажу. Тлумачення договорів, укладених на підставі CESL, повинно відбуватись автономно, з посиланням лише на норми CESL, без врахування вимог національного законодавства.

Однією з важливих переваг CESL вважається його переклад усіма мовами країн-учасниць ЄС.

Відповідно передумовами застосування CESL є такі:

- вибір CESL як застосовного права визначається сторонами договору (CESL не може застосовуватись автоматично);
- CESL використовується тільки для врегулювання міжнародних контрактів, але держави-члени можуть вирішити зробити CESL застосовним до національних контрактів;
- щонайменше в одній із сторін договору повинно бути постійне місцезнаходження в країні-члені ЄС;

— CESL застосовуються лише для договорів купівлі-продажу, супутніх договорів, постачання цифрового контенту і не може застосовуватись для врегулювання договорів споживчих кредитів, договорів з надання фінансових послуг, юридичних послуг, а також страхування;

— CESL запропоновано використовувати для міжнародних контрактів B2C та B2B, де щонайменше одна з компаній — невелике або середнє підприємство.

CESL складається з трьох головних частин: Загальні засади регулювання (16 статей), Додаток I до Загальних засад регулювання, що містить текст CESL (8 частин, 18 глав, 186 статей), і Додаток II, який містить стандартне інформаційне повідомлення про застосування CESL.

CESL врегульовано питання, що стосуються процедури укладення договору купівлі-продажу (вимоги до оферти, акцепту, форми договору, обов'язкової дії договору, тлумачення його змісту, специфіки укладення договорів щодо цифрового контенту, а також супутніх з купівлею-продажем договорів (обслуговування), порядку визначення та відшкодування збитків, реституції як наслідку невиконання чи неналежного виконання договору.

CESL не визначає вимог до правосуб'єктності сторін договору, не врегульовує питання представництва, а також не містить норм щодо визнання договорів купівлі-продажу недійсними. Такі положення повинні визначатись правилами, застосовними відповідно до норм міжнародного приватного права.

CESL знаходиться на розгляді у відповідних структурах усіх держав-членів ЄС, з метою його запровадження, у випадку погодження, як нормативного акта гармонізації договірного права ЄС у сфері купівлі-продажу, однак, у зв'язку із протиріччями між країнами-членами ЄС з 2015 року, питання прийняття його як уніфікованого акта поставлено на паузу.

Що стосується поняття адаптації, то окремі вчені розглядають адаптацію законодавства як особливий вид законотворчого процесу, змістом якого є запозичення зарубіжного досвіду під час розробки та прийняття актів національного законодавства [7, с. 31]. Іншими дослідниками звертається увага на те, що, за умови адаптації законодавства, мова йде переважно про односторонній рух однієї правової системи в напрямку іншої [2, с. 81]. Необхідно підтримати думку Е. М. Грамацького про те, що така позиція є більш зваженою, зважаючи на те, що адаптація не обмежується лише питаннями законодавства: мова йде і про правозастосовчу практику і про юридичну техніку [9, с. 57].

Також заслуговує на увагу позиція О. С. Проневича про те, що під адаптацією національного законодавства України до законодавства ЄС варто розуміти планомірний процес узгодження нормативно-правових актів України (держави-реципієнта) до європейських стандартів правового регулювання окремих видів суспільних відносин, заснований на нормах міжнародного договору. До основних ознак адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС науковець відносить такі: адаптація є однією з форм правової інтеграції; адаптація законодавства

спрямована на досягнення певної мети — вступ України до ЄС; адаптація є видом правотворчого процесу, має односторонній характер і характеризується ознакою динамічності; адаптація законодавства вимагає її визнання з боку громадянського суспільства та його інститутів [10, с. 62].

Однак не з усіма наведеними автором ознаками ми можемо погодитись. Так, зокрема, видається неправильно є висловлена автором мета адаптації як вступ України до ЄС. На сьогодні виконання умов Угоди про асоціацію України та ЄС не має правовим наслідком входження України до складу ЄС, оскільки для цього передбачені окремі процедури. Також виникає питання щодо того, чи справді для адаптації важливим є визнання її з боку громадянського суспільства та його інститутів, оскільки адаптація, на наше переконання, є процесом правотворчості, а громадянське суспільство та його інститути мають досить побічну роль у цих процесах, однак мають важливе місце під час вирішення питань про прагнення України мати співпрацю з ЄС або ж стати членом ЄС.

Поняття адаптація неодноразово трапляється в документах про співпрацю між Україною та ЄС: ст.ст. 53, 77 Угоди про партнерство та співробітництво 1994 року, ст.ст. 53, 114, 152, 153 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 року.

Тлумачення поняття адаптації виокремлено також у національних актах, спрямованих на розробку механізмів адаптації законодавства України до законодавства ЄС. в Постанові Кабінету Міністрів України «Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 16 серпня 1999 р. [11] визначено адаптацію як процес зближення та поступового погодження законодавства України із законодавством ЄС.

У Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. [12] адаптація вживається у значенні процесу погодження нормативно-правових актів України із *acquis communautaire*.

Отже адаптацію ми можемо сприймати як складнику процесу гармонізації, який спрямований на цілеспрямоване зближення та узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства в конкретній сфері. Фактично адаптація є заключним етапом гармонізації законодавства, оскільки без погодження із єдиним законодавством національних правових актів не відбуватиметься процес узгодження в межах певної міжнародної спільноти чи співтовариства.

У процесі адаптації законодавства враховуються національні правові та лінгвістичні елементи нормотворення, які узгоджуються з національними можливостями (економічними, соціальними, культурологічними, етнічними). У результаті адаптації національного законодавства не може погіршуватись забезпечений уже наявною системою правових норм механізм охорони прав та свобод особи.

При цьому варто розуміти, що адаптація не обмежується лише процесом розробки і прийняття відповідних правових норм, у зв'язку із чим може припустити існування таких етапів правової адаптації:

- 1) вивчення та аналіз відповідних правових норм з метою встановлення суті їх змісту, регулятивної особливості, доцільності запровадження в національний правопорядок;
- 2) виявлення ступеня відповідності норм національного та відповідного міжнародного права;
- 3) правотворча діяльність, спрямована на внесення змін в сучасне законодавство або розробку нового;
- 4) впровадження в правозастосовну діяльність адаптованого національного законодавства.

Що стосується обсягів та масштабів адаптаційних процесів у сфері договорів купівлі-продажу, то продемонструвати їх можемо на прикладі захисту прав споживачів. У розд. 20 Угоди про асоціацію з ЄС одним із пріоритетних напрямів співпраці сторін є забезпечення високого рівня захисту прав споживачів (ст. 416). У Додатку XXXIX до гл. 20 «Захист прав споживачів» цієї Угоди визначено перелік актів ЄС, відповідно до яких Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство у визначені строки. Серед таких актів необхідно зазначити такі: Директива Європейського парламенту та Ради від 3 грудня 2001 р. «Про загальну безпеку продукції» (№ 2001/95/ЄС), Директива Ради від 25 червня 1987 р. «Про зближення законодавств держав-членів, стосовно товарів, що не відповідають їх зовнішньому вигляду та які становлять загрозу для здоров'я та безпеки споживачів» (№ 87/357/ЄЕС), Директива Європейського парламенту та Ради від 16 лютого 1998 р. «Про захист споживачів при зазначенні цін на товари, що пропонуються споживачам» (№ 98/6/ЄС) тощо.

Серед основних положень у сфері захисту прав споживачів, які повинні бути погоджені із законодавством ЄС, слід виділити захист споживачів у сфері електронної торгівлі; захист споживачів від нечесних методів ціноутворення; захист споживачів у сфері безпеки продукції; визначення недобросовісних умов контрактів; удосконалення інформації, що надається споживачам; визначення порядку та обсягів відшкодування шкоди, завданої споживачам недоліками товарів, робіт та послуг, ненаданням інформації про продукцію.

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне визначити поняття адаптації цивільного законодавства України до законодавства ЄС у сфері купівлі-продажу як процес поступового досягнення сумісності наявного цивільного законодавства та нових актів України з актами ЄС у сфері купівлі-продажу.

Список використаних джерел

1. Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 р. № 650. *Офіційний вісник України*. 2019. № 60. Стор. 48. Ст. 2067.

2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Закон України від 16.09.2014 р. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021.
3. Волошенюк О. В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (4). С. 3–7.
4. Євглевська О. Л. Адаптація законодавства як умова майбутнього членства України в Європейському Союзі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. № 17. С. 118–129.
5. Димінська О. Ю. Співвідношення процесів гармонізації та уніфікації договірних права ЄС. *Університетські наукові записки*. 2016. № 4. С. 133–138.
6. Димінська О. Ю. Правова природа CESL у контексті гармонізації договірних права ЄС. *Університетські наукові записки*. 2018. № 3–4. С. 219–229.
7. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 29–42.
8. Луць В. Правова інтеграція: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2004. Вип. 39. С. 79–84.
9. Грамацкий Э. М. Евроинтеграционные процессы как стимул для развития международного частного права. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 54–60.
10. Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу: доктринально-правовий аспект. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3 (74). С. 59–69.
11. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 р. № 1496. *Офіційний вісник України*. 1999. № 33. Ст. 168.
12. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.

Надійшла до редакції 02.08.2020

Serhii ABROSIMOV

Kamianets-Podilskyi Raion State Administration

The Concept and Content of Adaptation of Ukrainian Civil Legislation to EU Legislation in the Field of Sales

The article investigates the legal nature of the processes of adaptation of the civil legislation of Ukraine to the EU legislation in the field of purchase and sale. The issues studied in the scientific work are updated through the prism of re-encoding of civil legislation in Ukraine. The author emphasizes the importance of the process of approximation of legal orders within integration associations or other international organizations. Legislative approximation with EU law means the transposition, implementation and enforcement of EU law in the national legal practice of third countries; legislative process aimed at gradually approximating and bringing the legal framework of partner countries in line with EU law. The author studies the draft Common European sales law (CESL) through the prism of its importance for the harmonization of EU law

and the adaptation of national legal orders. In the article the author emphasizes the ambiguity of interpretations of the content of the adaptation of national legislation. The author takes the position that adaptation is not limited to issues of legislation, as it is about law enforcement practice and legal techniques. The author proposes to perceive adaptation as a component of the harmonization process, which is aimed at purposeful convergence and harmonization of legal regulations in order to achieve consistency of legislation in a particular area. In fact, adaptation is the final stage of harmonization of legislation, because without the harmonization of national legislation with a single body of legislation, there will be no process of harmonization within a particular international community or community. Given the content of the Association Agreement, the author points out the main areas of adaptation of civil law in the field of purchase and sale: consumer protection in the field of electronic commerce; consumer protection against unfair pricing methods; consumer protection in the field of product safety, etc. The author defines the concept of adaptation of civil legislation of Ukraine to EU legislation in the field of purchase and sale as a process of gradually achieving compatibility of existing civil legislation and new acts of Ukraine with EU acts in the field of sale.

Keywords: sales contract, adaptation, unification, harmonization, EU law, recoding, CESL.